

Tussen Reagan en Mitterand

De fundamentele tegenstellingen op economisch gebied die reeds in het regeerakkoord besloten lagen, zijn het kabinet-Van Agt II al opgebroken nog vóór het zijn regeringsverklaring kon afleggen. Al heel snel heeft zich gewroken dat tijdens de kabinetsformatie de onderhandelingen slechts gericht zijn geweest op het „gladstrijken van plooiën” in plaats van op deugdelijke afspraken over de hoofdlijnen van een financieel-sociaal-economisch plan dat perspectief zou kunnen bieden op het terugdringen van de werkloosheid. Bij gebrek aan zo'n plan hebben de coalitiepartners zich gefixeerd op wat in feite niet meer dan onderdelen van een werkgelegenheidsbeleid kunnen zijn: het verminderen van het financieringstekort en het ontwerpen van een arbeidsplaatsenplan. De eerste de beste tegenvaller die de op deze onderdelen betrokken stellingen in gevaar bracht, heeft onmiddellijk tot een kabinetscrisis geleid.

Het is duidelijk dat de kloof tussen CDA en D'66 enerzijds en PvdA anderzijds, veel breder is dan wordt gesuggereerd door de kleine miljard die de partijen op het moment van de breuk verdeeld hield. In feite gaat het om twee lijnrecht tegenover elkaar staande opvattingen over het te voeren financieel-sociaal-economische beleid. Aan de ene kant is het CDA (met in zijn kielzog D'66) onverbiddelijk in zijn eis dat het financieringstekort wordt teruggebracht. Het omvangrijke financieringstekort verstoort het evenwicht op de geld- en kapitaalmarkten stuwt de rente op. Conform de neoklassiek-monetaristische zienswijze dient de overheid ruimte te maken voor investeringsherstel in de particuliere sector. Het gaat erom het evenwicht te herstellen, niet alleen op de geld- en kapitaalmarkt maar ook op de goederen- en dienstenmarkten en op de arbeidsmarkt. Dat leidt op den duur vanzelf tot volledige benutting van alle produktiefactoren, dus ook tot volledige werkgelegenheid. De PvdA daarentegen heeft in navolging van J. M. Keynes weinig vertrouwen in de automatische evenwichtsherstellende werking van het prijsmechanisme. Gevreesd wordt dat de situatie van onvolledige werkgelegenheid blijft voortbestaan zonder dat zich evenwichtsherstellende krachten openbaren. De overheid heeft daarom tot taak door middel van een stimulerende politiek een directe bijdrage te leveren aan het tot stand komen van volledige werkgelegenheid.

Er is voor de standpunten van beide partijen wat te zeggen. Zo is het heel begrijpelijk dat er bij de PvdA grote twijfels leven over de mogelijkheid van investeringsherstel wanneer tegelijkertijd door een restrictief beleid ten aanzien van lonen en collectieve uitgaven de afzetmogelijkheden worden gedrukt. Bovendien zijn er zodanige verdragen in het spel bij de relaties tussen matigingsbeleid, winstherstel, investeringsherstel en werkgelegenheid, dat deze op zich het bereiken van het gewenste resultaat in de weg staan. Er is met andere woorden sprake van een ingebouwde instabiliteit. Om de termijn te overbruggen die verstrijkt voordat de resultaten van een matigingsbeleid zichtbaar worden, wordt een arbeidsplaatsenplan dan ook onmisbaar geacht.

Aan de andere kant is evenzeer te begrijpen dat CDA en D'66 zich zeer bezorgd tonen over het steeds hoger oplopende financieringstekort. De snelle stijging van de rentelasten maakt nu al vrijwel elke mogelijkheid tot het initiëren van nieuw beleid illusoir. Bovendien beschouwen zij het banenplan slechts als een lapmiddel wanneer de noodzakelijke versterking van de industriële structuur uitblijft. Extra werkgelegenheid in de collectieve sector en allerlei varianten van arbeidstijdverkorting zouden direct of indirect kostenverhogend kunnen werken en het herstel van evenwicht op de arbeidsmarkt nog verder kunnen vertragen. Vereist is dat ruimte wordt vrijgemaakt voor een stijging van de winsten en herstel van de investeringsquote 1).

De situatie is dat geen van beide partijen ongelijk heeft, maar dat beide onvolledig zijn. Simpel keynesiaans beleid voldoet niet als aan de kostenkant wordt afgebroken wat

aan de bestedingenkant gepoogd wordt op te bouwen. Simpel neoklassiek-monetaristisch beleid voldoet evenmin, als de kostenmatiging tot een zodanige vraaguitval leidt dat de kansen op investeringsherstel als sneeuw voor de zon verdwijnen. Van de internationale handel zijn ook niet veel impulsen te verwachten wanneer elk land een zelfde restrictief beleid voert. Wat nodig is, is een industriële herstructurering en herstel van de investeringen zonder in de deflatoire valkuil te geraken. Ter overbrugging van de periode die verstrijkt voordat resultaten zichtbaar worden, kan een banenplan niet worden gemist. Een beleid dus, ergens tussen Reagan en Mitterand. De vraag is alleen hoe dat alles bij de huidige economische vooruitzichten simultaan kan worden gerealiseerd.

De ontsnappingsroute uit de economische malaise zal in elk geval voor een deel toch via de buitenlandse vraag moeten lopen die immers een van de belangrijkste determinanten is van werkgelegenheid en economische groei in Nederland. Daarom moet er hard worden gewerkt aan een verdere differentiatie van het exportpakket naar goedereinstelling en afzetmarkt, in overeenstemming met de ontwikkeling van de internationale vraag. Voorts is een verbetering van de internationale marketing geboden (exportbeleid). Met het oog op de internationale concurrentiepositie dient ook het beleid van arbeidskostenmatiging te worden voortgezet. Om binnenlandse vraaguitval te voorkomen zou de arbeidskostenmatiging zoveel mogelijk in de belasting- of sociale-premiesfeer moeten worden gezocht. Appreciatie of revaluatie van de gulden is in het licht van de exportstimulering natuurlijk een frustrerende ontwikkeling, zoals ook de Commissie van Economische Deskundigen (CED) in haar recente rapport stelt, al moeten de negatieve effecten ervan voor de buitenlandse handel ook weer niet worden overschat. Het monetaire en wisselkoersbeleid zouden zich echter zoveel mogelijk op verlaging van de rente moeten richten.

Naast de export moet de investeringsactiviteit verder op gang worden gebracht. In het rapport van de Commissie-Wagner, *Een nieuw industrieel elan*, is daartoe een groot aantal aanbevelingen gedaan. Een stimulerend en activerend overheidsbeleid lijkt niet te kunnen worden gemist om het heersende pessimistische klimaat te doorbreken. Daarnaast dient veel aandacht te worden besteed aan het wegemen van talrijke knelpunten die het investeringsherstel in de weg staan. In dit verband is het vergroten van de flexibiliteit op de arbeidsmarkt van bijzonder belang. Daarbij zal ook de werking van het stelsel van sociale zekerheid niet buiten beschouwing kunnen blijven.

Wat gebeurt er intussen met het financieringstekort. Dat hangt er onder meer van af in hoeverre in de collectieve sector nog ombuigingsmaatregelen zijn te treffen die niet tot (al te groot) verlies aan arbeidsplaatsen leiden. De operatie „Heroverweging collectieve uitgaven” heeft uitgewezen dat er nog heel wat meer mogelijkheden liggen dan momenteel worden benut. Maar buiten dat is ook door de CED nog eens benadrukt dat reductie van het financieringstekort geen op zich zelf staande doelstelling is en dat de risico's van een hoog financieringstekort moeten worden afgewogen tegen die van een verdere werkgelegenheidsdaling.

Een werkgelegenheidsbeleid dient vooral een *samenhangend* beleid te zijn dat de coalitiepartners afhoudt van fixatie op onderdelen ervan. Tijdens de formatiebesprekingen van het kabinet-Van Agt II is het niet gelukt de contouren van een dergelijk beleid zichtbaar te maken. Het is te hopen dat het in het kader van de „lijmpoging” alsnog zal lukken de grote lijnen van een consistent en coherent werkgelegenheidsbeleid uit te zetten. Dan is het kabinet niet voor niets gevallen.

L. van der Geest

1) Zie ook het unanieme advies van de Commissie van Economische Deskundigen van de SER, *Economische groei in de jaren tachtig*, Den Haag, 1981.